ХТО Є ХТО В СУЧАСНИХ СИЛАХ ОБОРОНИ ТА СИЛАХ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Ілюстрація: Олег КЛЕВЦОВ

ЯК НАЗИВАЄТЬСЯ НАША ВІЙНА

Із 2014 року в нашій країні триває боротьба за територіальну цілісність і недоторканність України. Саме таке формулювання закладено у статті 17 Конституції України, ухваленої 1996 року, де йдеться про оборону нашої держави: “Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України”.

Конституція України розрізняє дві конструкції: “стан війни” – його оголошує Верховна Рада за поданням Президента; “воєнний стан” – спеціальний правовий режим, який вводиться Президентом і затверджується Верховною Радою. Згідно з Конвенцією про відкриття воєнних дій, більш відомою як III Гаазька конвенція, укладеною 1907 року, “воєнні дії між ними не повинні розпочинатися без попереднього і чіткого повідомлення у формі або мотивованого оголошення війни, або ультиматуму з умовним оголошенням війни”.

Також міжнародне право використовує термін “збройний конфлікт” і визначає його передусім за фактичним застосуванням збройної сили між державами, незалежно від того, чи було війну оголошено офіційно.

Упродовж 2014 – 2021 років боротьба з російським агресором в офіційному українському дискурсі спочатку називалася Антитерористичною операцією, а згодом – Операцією об’єднаних сил. Водночас у суспільстві від осені 2014 року почала ширитися назва “російсько-українська війна”.

Після широкомасштабного, або повномасштабного, вторгнення збройних сил Російської Федерації на територію України 24 лютого 2022 року постало питання про законодавчо визнаний термін цієї війни. Однак лише 21 серпня 2025 року у статті 1 Закону України “Про засади державної політики

національної пам’яті Українського народу” було визначено, що боротьба за незалежність, суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність України проти Російської Федерації, яка розпочалася 2014 року, має назву “Війна за Незалежність України”.

ВЕРХОВНИЙ ГОЛОВНОКОМАНДУВАЧ, МІНІСТР ОБОРОНИ, ГОЛОВНОКОМАНДУВАЧ

Розподіл повноважень у військовій сфері – важливе питання, яке допомагає зрозуміти функції та призначення кожного з очільників держави в організації оборони України.

Згідно зі статтею 106 Конституції України, Президент України є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України та здійснює керівництво у сферах національної безпеки й оборони. Як Верховний Головнокомандувач він видає накази і директиви з питань оборони. Президент здійснює загальне керівництво розвідувальними органами, вносить до Верховної Ради України подання про призначення Міністра оборони України, а також подання про оголошення стану війни. Секретаря Ради національної безпеки і оборони України Президент призначає та звільняє самостійно. Президент приймає рішення про загальну або часткову мобілізацію та введення воєнного стану, а в разі збройної агресії – про використання Збройних Сил України й інших утворених відповідно до законів військових формувань. Укази про воєнний стан і мобілізацію затверджує Верховна Рада України, а рішення про використання військових формувань вона схвалює.

Одну з ключових ролей у системі управління обороною виконує Міністр оборони України. Згідно із Законом України “Про національну безпеку України”, він та його заступники мають бути цивільними особами. На Міністра оборони України покладено військово-політичне та адміністративне керівництво Збройними Силами України. Міністерство оборони України відповідає за оборонне планування, кадрову політику, комплектування офіцерським і солдатським складом, а також забезпечення озброєнням, продовольством, уніформою, майном та іншими ресурсами.

Головнокомандувач здійснює безпосереднє військове керування Збройних Сил України та переданих у його підпорядкування сил і засобів інших складових сил оборони. Його призначає на посаду та звільняє з неї Президент України за поданням Міністра оборони України. У законодавстві функції Головнокомандувача визначено максимально стисло й змістовно: “Головнокомандувач Збройних Сил України відповідає за готовність до виконання покладених завдань і за безпосереднє військове керівництво та управління застосуванням Збройних Сил України, а також переданих в його

підпорядкування сил і засобів інших складових сил оборони. Головнокомандувач Збройних Сил України підзвітний Президенту України та міністру оборони України з питань досягнення воєнно-стратегічних цілей у сфері оборони військовими силами і засобами, а також підтримання спроможностей цих сил і засобів до застосування".

Ще одна ключова посада – начальник Генерального штабу Збройних Сил України. Під його керівництвом здійснюється планування оборони держави.

ЗБРОЙНІ СИЛИ УКРАЇНИ, СИЛИ ОБОРОНИ ТА СИЛИ БЕЗПЕКИ

У статті 17 Конституції України передбачено, що захист суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності України покладається на Збройні Сили України.

Однак у 2014 році у збройному протистоянні з регулярними військами Російської Федерації, російськими бойовиками та їхніми місцевими прихильниками брали участь також Національна гвардія України, формування патрульної міліції особливого призначення МВС України, підрозділи СБУ і ДПСУ, а також загони добровольців. Подекуди повноваження між цими формуваннями не були чітко розмежовані. Внаслідок цього міліціянти часто опинялися на першій лінії вогню, а військовослужбовці з військовою технікою – у їхньому тилу.

З огляду на це, у 2018 році ухвалили Закон України "Про національну безпеку України", де чітко визначили функції Збройних Сил України та запровадили два нові терміни: "сили безпеки" і "сили оборони":

сили безпеки – правоохоронні та розвідувальні органи, державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, сили цивільного захисту та інші органи, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення національної безпеки України;

сили оборони – Збройні Сили України, а також інші утворені відповідно до законів України військові формування, правоохоронні та розвідувальні органи, органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення оборони держави.

До сил безпеки належать: Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Міністерство внутрішніх справ України, якому підпорядковані Національна поліція України, Національна гвардія України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, а також Державна служба

спеціального зв’язку та захисту інформації України й Управління державної охорони України.

До сил оборони належать: Збройні Сили України, до складу яких входять види, роди військ та інші військові формування, а також Державна спеціальна служба транспорту, безпосередньо підпорядкована міністру оборони України. До них можуть належати інші військові формування, правоохоронні, розвідувальні та спеціальні органи, яким доручено виконання оборонних функцій.

Головними завданнями Збройних Сил України є стримування та відсіч збройної агресії проти нашої держави, охорона повітряного й підводного простору в межах територіального моря України, участь у контр терористичних операціях, посилення охорони державного кордону.

До складу Збройних Сил України належать три основні види: Сухопутні війська, Повітряні сили та Військово-морські сили.

Найчисленнішим видом Збройних Сил України є Сухопутні війська. До їхнього складу входять механізовані, мотопіхотні, гірсько-штурмові, штурмові, єгерські та інші бригади, танкові частини, ракетні війська й артилерія, армійська авіація, війська протиповітряної оборони та спеціальні війська. До спеціальних військ належать, зокрема, розвідувальні, інженерні й топографічні частини, підрозділи зв’язку, радіаційного, хімічного та біологічного захисту, а також радіоелектронної боротьби.

Повітряні сили мають дві основні складові: авіацію (бомбардувальну, винищувальну, штурмову, розвідувальну й транспортну) та протиповітряну оборону, до якої належать зенітні ракетні й радіотехнічні бригади. Авіація Повітряних сил виконує різні завдання: підтримує наземні війська під час наступальних операцій, здійснює повітряні перевезення та взаємодіє із силами протиповітряної оборони під час знищення ворожих ракет.

Військово-морські сили призначені для захисту територіальних вод України та ведення бойових дій в інших водних просторах. Нині вони виконують бойові завдання, зокрема за допомогою безпілотних надводних апаратів – безекіпажних катерів.

Окрім видів, у складі Збройних Сил України є окремі роди військ і сил. До них належать Десантно-штурмові війська, Сили спеціальних операцій, Сили підтримки, Сили логістики, Медичні сили, Війська зв’язку та кібербезпеки.

Сили територіальної оборони створили незадовго до широкомасштабного вторгнення збройних сил Російської Федерації. Вони мають регіональну систему комплектування, а їхню основу становлять піхотні підрозділи.

Наймолодшим окремим родом сил є Сили безпілотних систем, створені у 2024 році. Попри нетривалу історію, нині вони відіграють ключову роль на полі бою.

Окремий статус має Головне управління розвідки Міністерства оборони України, керівника якого призначає безпосередньо Президент України.

Правоохоронні функції у Збройних Силах України виконує Військова служба правопорядку, створена свого часу за зразком військової поліції країн НАТО.

Державна спеціальна служба транспорту – це спеціалізоване військове формування, створене 2004 року на базі залізничних військ. Його головні завдання – забезпечувати військові перевезення, передусім залізницею, будувати й обслуговувати транспортні магістралі, мости та вузли комунікацій, а під час воєнного стану – споруджувати й ремонтувати оборонні укріплення, загородження та інші стратегічні об’єкти. Отже, це формування відіграє важливу роль у забезпеченні оборонних і наступальних спроможностей Збройних Сил України.

Керівництво обороною України здійснюють три ключові посадові особи: Верховний Головнокомандувач – Президент України, міністр оборони України та Головнокомандувач Збройних Сил України. Їхні повноваження чітко визначені Конституцією та законодавством України.

Відомості підготовлено на основі дослідження “Путівник мілітарними традиціями” за матеріалом: Ярослава ТИНЧЕНКА присвяченого мілітарній культурі та військовим традиціям України від давньої історії до сучасного війська.